

Yes, in many cases during realization of fascinations of enterprises raiders are used by the blanks of legislation, trying to give visibility of legal to the actions, but where only there is original appearance of actions, as any raid is frankly a criminal act.

Certain general lines of raiders that carry individual character: imitations of documents, that appear for state registration, that brought in to information about a legal entity; an imitation of printing and signature of notary is on a statement about state registration of changes that is brought in to information about a legal entity and other.

Key words: capture, forms, methods, reasons, criminal, preparation to the crime.

Стаття надійшла 1 листопада 2013 р.

УДК 343.359

О. Г. Ярема

ФІНАНСОВО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВАЛЮТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Порушено питання фінансово-правового регулювання валютної системи. Аргументовано, що розвиток сучасних валютних відносин в Україні потребує їх належного правового регулювання. Ця обставина призводить до необхідності наукового аналізу змін, що відбуваються, а також теоретичного осмислення питань фінансово-правового регулювання валютних відносин. Підкреслено, що науковий аналіз валютно-правових відносин відображає дуалізм права, суперечливу єдність публічних і приватних засад у регулюванні валютних відносин, міжгалузевий характер валютного законодавства, комплексну правову природу валютної відповідальності. Ці фактори актуалізують питання про правову природу, галузеву приналежність, правову долю валютного права. Зазначимо, що фундаментальні основи валютного права формуються під впливом конституційно-правових норм.

Ключові слова: валюта, фінансова система, валютна система, фінансово-правове регулювання, валютна діяльність.

Постановка проблеми. За своєю природою загалом відносини у сфері валютної діяльності мають публічний і комплексний характер. Відповідно, вони регулюються нормами різних галузей національного права, зокрема нормами фінансового права. Фінансово-правове регулювання валютних відносин нещодавно сформоване і зумовлює формування напрямів правотворчої та правозастосовної діяльності. Слід

зауважити на тому, що правова основа цих відносин до нині належно не сформована. Зазначена обставина має вплив на правозастосовну практику в цій галузі. У цьому зв'язку сукупність норм, які регулюють розглянуті відносини, потребує удосконалення і систематизації відповідно до динаміки розвитку самих валютних відносин, що потребує подальшого опрацювання та вирішення, особливо у зв'язку з прагненням вступу України до Європейського Союзу.

Стан дослідження. Дослідженню різних аспектів валютного регулювання були присвячені роботи українських вчених-адміністративістів, зокрема: В. Б. Авер'янова, І. В. Арістової, І. Л. Бородіна, І. П. Голосніченка, С. Т. Гончарука, Є. В. Додіна, Р. А. Калюжного, В. К. Колпакова, М. В. Коваліва, Т. О. Коломоєць, О. В. Кузьменко, В. П. Нагребельного, О. І. Остапенка, В. Г. Перепелюка, М. М. Тищенко, Ю. С. Шемшученка, Х. П. Ярмакі та інших. Окремі аспекти, які так чи інакше стосуються діяльності контрольно-ревізійної служби, були предметом дослідження вчених Д. А. Бекерської, Л. К. Воронової, Е. С. Дмитренко, О. П. Орлюк та інших.

Недостатність наукових досліджень у цій галузі слугує основною перешкодою під час створення ефективної системи державного регулювання валютної діяльності. Ці обставини викликають необхідність пошуку і вибору комплексних підходів у наукових дослідженнях, присвячених інституту валютного регулювання з погляду на адаптацію законодавства Європейського Союзу у правову систему України.

Метою цієї статті є вироблення теоретичних підходів до визначення інституту фінансово-правового регулювання валютної системи України.

Виклад основних положень. Необхідність наукового осмислення проблем фінансово-правового регулювання валютної системи обумовлена такими причинами.

По-перше, нині створені об'єктивні передумови для переходу на вищий якісний рівень правового регулювання валютних відносин. Так, в Україні сформувався валютний ринок, створені основи правового механізму валютних відносин, напрацьована практика реалізації валютного законодавства, з'явилася можливість рецепції норм зарубіжного валютного права. Все це вимагає системного наукового узагальнення з метою вдосконалення нормативних актів у досліджуваній сфері.

По-друге, внесення змін у 2012 році у Положення про валютний контроль мало на меті створити передумови для подальшої лібералізації сучасних валютних відносин. Цей процес безпосередньо стосується

тенденції входження України до Європейського союзу, що вказує на необхідність вирішення завдання приведення валютного законодавства країни відповідно до міжнародних стандартів та вимог.

Якщо розглянути сучасні валютні відносини у генезі, то можна зробити такі висновки.

1991 року у зв'язку зі зміною політичної та економічної системи в нашій державі пішла в минуле командно-адміністративна тенденція управління економікою загалом і валютним ринком зокрема, що призвело до скасування цілого спектру валютних обмежень.

Проводячи аналогію з промислово розвиненими країнами (наприклад, США, Японія), не можна стверджувати, що наша країна досягла того рівня економічного розвитку, який допускає повну лібералізацію валютного законодавства (у вказаних країнах нині значно розширені права резидентів, знято основні обмеження на операції, які здійснюються нерезидентами, регулювання руху капіталу забезпечується ринковим механізмом та інструментами грошово-кредитної політики).

Процес лібералізації є еволюційним, оскільки країна повинна досягти такого рівня розвитку економіки, коли її національна валюта стає вільно конвертованою, а конкурентоспроможність визначається ринковими показниками на світових валютних біржах. Ці позитивні тенденції з неминучістю супроводжуються вдосконаленням нормативної бази, яка покликана чітко регламентувати і можливість участі держави в регулюванні економіки країни, і умови такої участі.

Сучасна Україна належить до країн із перехідною економікою, тому валютні обмеження сьогодні не можуть бути скасовані повністю. Характерною ознакою більшості таких держав є наявність валютних обмежень у валютному законодавстві, як і встановлення механізму контролю за дотриманням цих обмежень.

У новій редакції Декрету Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» як цілі встановлено забезпечення реалізації єдиної державної валютної політики, а також стабільності валюти і внутрішнього валютного ринку України. Реалізація зазначених цілей передбачає наявність відповідного правового регулювання валютних відносин (зокрема, їх фінансово-правового регулювання).

У науці фінансового права не вироблений єдиний підхід щодо віднесення тих чи інших внутрішньогалузевих утворень до Загальної або Особливої частин фінансового права.

Фінансова система, подана як сукупність суспільних відносин, є системоутворюючим фактором побудови системи Загальної та Особливої частин фінансового права. У цьому випадку сукупність норм, які формують галузеву сферу валютної діяльності, належить до Загальної частини фінансового права.

Зазначені норми, що регулюють валютні відносини, належать до групи фінансово-галузевих правових утворень (наприклад, інститут грошового обігу, обліку), норми яких приводять в дію всю систему фінансів, що розглядається як система централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів (наприклад: державний, регіональні, муніципальні бюджети, позабюджетні фонди тощо).

Валютна діяльність лише опосередковано сприяє процесам акумулювання, перерозподілу та використання всіх зазначених фондів, тоді як до Особливої частини фінансового права обґрунтовано прийнято відносити внутрішньогалузеві фінансово-правові утворення, що регулюють суспільні відносини щодо акумулювання, перерозподілу та використання того чи іншого конкретного фонду грошових коштів (наприклад, бюджетне право).

Отже, до Загальної частини фінансового права належать норми, які імперативно регулюють відносини у сфері валютної діяльності в напрямі встановлення та введення валютних обмежень, а також валютного контролю за дотриманням цих обмежень, що формують інститут фінансового права – валютне регулювання.

Зміст поняття «валютне регулювання» ширше, ніж поняття «правове регулювання валютної діяльності». Це пояснюється тим, що валютне регулювання як процес, окрім застосування правових норм, передбачає застосування і низки інших способів впливу на об'єкт регулювання. Зокрема, як ширше поняття воно охоплює заходи з економічного та організаційного впливу на учасників валютної діяльності [3].

Зміст поняття «правове регулювання валютної діяльності», своєю чергою, ширше від змісту поняття «фінансово-правове регулювання валютної діяльності». Це пояснюється тим, що валютні відносини (у широкому значенні) регулюються комплексно нормами різних галузей національного права. Так, крім фінансово-правових норм, ці відносини регулюються нормами конституційного, адміністративного, цивільного права.

Розмежування названих понять і виявлення їх співвідношення сприяє вдосконаленню правозастосовної діяльності. У зазначеному

контексті доцільно розглянути питання розвитку системи органів валютного регулювання і валютного контролю.

Етапи еволюції системи органів валютного регулювання і валютного контролю були пов'язані з економічною і політичною ситуацією в країні. Отже, можна виділити сім етапів еволюції системи органів валютного регулювання і валютного контролю:

- перший етап (1917–1986 рр.) – період жорсткої державної монополії;
- другий етап (1986–1987 рр.) – лібералізація зовнішньоекономічної діяльності;
- третій етап (1991–1992 рр.) – прийняття Закону СРСР «Про валютне регулювання»;
- четвертий етап (1992–1995 рр.) – вступ України в МВФ і Міжнародний банк реконструкції та розвитку;
- п'ятий етап (1995–1997 рр.) – установа валютного коридору;
- шостий етап (1998–2005 рр.) – жорсткість адміністративних заходів валютного контролю за репатріацією валютної виручки від експорту та обґрунтованістю імпортних платежів;
- сьомий етап (2005 р. – донині) – лібералізація валютних відносин.

Зміни у законодавстві сприяли появі нових інститутів у сфері валютного регулювання. Поява у валютних правовідносинах таких спеціальних суб'єктів, як агент валютного контролю, є наслідком загальної тенденції до перерозподілу функцій держави загалом, і в сфері валютної діяльності, зокрема. Держава як публічний суб'єкт, наділений суверенітетом, перерозподіляє функції в галузі управління не тільки між органами спеціальної компетенції, а й передає частину цих функцій іншим суб'єктам.

Тенденція передачі частини публічних повноважень у сфері валютної діяльності агентам валютного контролю аналогічна актуальному нині процесу створення саморегульованих організацій.

Із метою ефективності застосування положень Декрету щодо валютного регулювання та валютного контролю слід доповнити нормами, що встановлюють загальні принципи валютного регулювання такі принципи:

- дозволеності (незаборонене законом – дозволено);
- виключно нормативного підходу до запровадження обмежень;

– тлумачення всіх непереборних сумнівів, протиріч і неясності актів валютного законодавства України, актів органів валютного регулювання та актів органів валютного контролю на користь резидентів і нерезидентів;

– заборони надання зворотної сили актам валютного законодавства України та органам валютного регулювання, що встановлює нові обов'язки для резидентів і нерезидентів або погіршують їх становище [4, с. 341].

Виведення зазначених принципів, як загальних основ валютного законодавства, дозволить систематизувати норми про валютне регулювання та валютний контроль, які санкціонують ці встановлення.

Валютний контроль є елементом валютного регулювання, який має на меті, по-перше, нагляд за дотриманням валютного законодавства та актів органів валютного регулювання (п. 2 Положення про валютний контроль), а так само за повнотою і достовірністю обліку та звітності з валютних операцій; по-друге, прийняття оперативних заходів впливу на правопорушників.

Що стосується валютного моніторингу, то, з одного боку, він є складовою валютного контролю в частині спостереження та виявлення правопорушень у зазначеній сфері, а з іншого – основним джерелом оперативної інформації для цілей формування валютної політики України. Аналіз норм валютного законодавства дозволяє зробити висновок, що система валютного регулювання може бути розширена третім елементом – валютним моніторингом. Отже, система валютного регулювання – це сукупність таких елементів:

- установлення валютних обмежень;
- валютний контроль за їх дотриманням;
- валютний моніторинг.

Нині стоїть проблема недостатньо чіткого розмежування повноважень органів валютного контролю та недосконалості механізму взаємодії з ними. Завдання органів державного валютного контролю неконкретні, межі їх відповідальності розмиті, а діяльність координується недостатньо. Фахівцями одностайно визнається необхідність створення єдиної концепції і системи державного фінансового контролю [5, с. 212].

Можливо, найкраща організація валютного контролю – зосередження його в межах спеціалізованого органу, який забезпечував би однакове вирішення питання, що стосується низки галузей управління, а також володів би можливістю застосування заходів адміністративно-

го примусу за строгого обмеження їх правовими положеннями. Отже, вважаємо за необхідне створити спеціальний орган, покликаний здійснювати валютний контроль, у зв'язку з чим слід було б прийняти закон «Про службу валютного контролю».

Відсутність закріплення на легальному рівні таких основних понять у сфері валютної діяльності, як «валютне регулювання» та «валютний контроль», призводить до порушення принципу визначеності в розглянутій правовій сфері. Це породжує колізії між окремими правовими нормами і допускає їх довільне тлумачення.

У цьому контексті з метою внесення доповнень до Декрету про валютне регулювання та валютний контроль і на підставі узагальнення та систематизації визначень, запропонованих раніше вченими в галузі фінансового права, можна сформулювати такі визначення понять «валютне регулювання» та «валютний контроль».

Валютне регулювання – це діяльність державних органів (органів валютного регулювання) щодо встановлення порядку обігу валютних цінностей, зокрема й правил володіння, користування і розпорядження ними.

Валютний контроль – це діяльність держави в особі уповноважених органів та агентів валютного контролю щодо виконання контрольних функцій під час здійснення операцій, пов'язаних із переходом права власності та інших прав на валютні цінності, ввезенням і пересиланням в Україну, вивезенням і пересиланням з України валютних цінностей, а також операцій нерезидентів у валюті України.

Висновки. Фінансова політика держави, спрямована на лібералізацію валютного регулювання, в інституціональному аспекті сприяла появі комерційних банків, виходу юридичних осіб та громадян-підприємців на зовнішній ринок, становленню та розвитку дозвольного порядку здійснення операцій із валютними цінностями. Одночасно відбувалося посилення державного регулювання валютних відносин для недопущення фінансових правопорушень і злочинів. Фінансово-правова і кримінальна політики держави спрямовані на недопущення відмивання грошей, витоку капіталів.

Остання обставина актуалізується у зв'язку окресленням керівництвом країни завданням перетворення в повноцінний світовий фінансовий центр. Аналіз сучасного стану понятійного і категоріального апарату валютного права зумовлює необхідність уточнення їх складу, приведення юридичної граматики валютного права відповідно до потреб подальшого розвитку предмета фінансового права, суміжних

галузей права, практичних потреб сучасної валютної політики як невід'ємної частини фінансової політики держави.

1. Постанова правління Національного Банку України від 08.02.2000 № 49 «Про затвердження Положення про валютний контроль». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/>

2. Про систему валютного регулювання і валютного контролю: Декрет Кабінету Міністрів України від 19.02.1993 № 15-93 // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 17. – Ст. 184.

3. Про концепцію проекту Закону України про валютне регулювання: Постанова Верховної Ради України від 08.02.2000 № 49 // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 43. – Ст. 315.

4. Мочерний С. В. Економічна теорія: навч. посібник / С. В. Мочерний. – 4-те вид., стереотип. – К.: Академія, 2009. – 640 с.

5. Воронова Л. К. Фінансове право України: навч. посібник / Л. К. Воронова. – К.: Правова єдність, 2009. – 395 с.

Ярема О. Г. Финансово-правовое регулирование валютной системы Украины.

Затрагивается вопрос финансово-правового регулирования валютной системы. Развитие современных валютных отношений в Украине требует их надлежащего правового регулирования. Данное обстоятельство ведет к необходимости научного анализа, а также теоретического осмысления вопросов финансово-правового регулирования валютных отношений. Научный анализ валютно-правовых отношений отражает дуализм самого права, противоречивое единство публичных и частных начал в регулировании валютных отношений, межотраслевой характер валютного законодательства, комплексную правовую природу валютной ответственности. Все эти факторы в совокупности актуализируют вопрос о правовой природе, об отраслевой принадлежности, правовой судьбе валютного права так, как фундаментальные основы валютного права задаются под влиянием конституционно-правовых норм.

Ключевые слова: валюта, финансовая система, валютная система, финансово-правовое регулирование, валютная деятельность.

Yarema O. H. Financial and legal regulation of the monetary system Ukraine.

The article raises questions of financial and legal regulation of the monetary system. The development of modern exchange relations in Ukraine requires their proper regulation. This fact leads to the need for a scientific analysis of the changes taking place, as well as theoretical understanding of issues of financial and legal regulation of monetary relations. Scientific analysis of monetary and legal relations

reflects the dualism of the law itself, the contradictory unity of public and private foundations in the regulation of monetary relations, interdisciplinary nature of the currency legislation, the complex legal nature of monetary liability. All these factors combine to actualize the question of the legal nature of the industry sector, the legal fate of the foreign exchange law. Fundamentals exchange rights are given under the influence of constitutional law. The financial system is represented as a set of social relations is a factor in creating systems of construction of general and specific parts of finance. In this case, a set of rules that shape the foreign exchange activities of the branch is to the total of the finance. These rules govern monetary relations; belong to the financial sector legal entities, rules which set in motion the whole system of finance, which is treated as a system of centralized and decentralized funds of funds. Best practice exchange controls – focus it within a specialized body that would provide the same solution to the problem concerning the number of branches of government, and possessed the ability to use administrative enforcement actions in strict limitation of legal provisions.

Key words: *currency, financial system, monetary system, financial regulation, monetary operations.*

Стаття надійшла 8 січня 2014 р.